«□□□□ □□□□ □□ □□□□ □□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□ □ »: □□□ □□□□□□□□□□□-□□□□□□ □□□□□□-□□□□□□□ □□□ □□□□□□□□,□□□□□□,□□□□□□□□,□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□,□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□ □□□□□ □□□ □□□□□,□□□□□ □□□ □□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□***:*** □□□□□ □□□□□□□□,□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□□,□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□,□□□□□□□□,□□ □□□□□□ □ □□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□,□□□□□ □□□ □□□□□□□ □□***:***□□□□□□,□□ □□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ ***1921*** □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□

Իսկ դեգերումների այն երկար ու ձիգ ճանապարհը, որ հաղթահարել է այս երգարանը մինչեւ իր վերջին հանգրվան հասնելը, փորձություններով հարուստ նրա ճակատագրին տալիս են նոր ու զարմանալի երանգներ: Հենց միայն ուշագրավ այն հանգամանքը, որ դավթարը թանգարանին է փոխանցել Հովհաննես Թումանյանը, կարծես փաստում է նախախնամության միջամտությունը, որ կամուրջ է ստեղծել երկու հայ մեծերի միջեւ:
Թե ինչպես է այն հասել գրողին, իմանում ենք վերջինիս՝ 1921 թվականին գրած նամակից.
«Իր ժամանակին Հայ գրողների ընկերությունը Թիֆլիսում Սայաթ-Նովայի ժառանգներից ձեռք էր բերել Սայաթ-Նովայի ձեռագիր-տետրակը: Էդ տետրակը վարչության որոշումով պահվում էր ինձ մոտ, Հայ գրողների ընկերության անունը փոխվեց էս տարվա սկզբներին, դարձավ Հայ գրչի մշակների միություն: Այժմ Հայ գրչի մշակների վարչության համաձայնությամբ հիշյալ տետրակը ուղարկում եմ ձեզ՝ դնելու Հայաստանի թանգարանը: Տետրակը բաղկացած է 140 էջից եւ թվահամարակալված է հետագայում իր ձեռքով: Հայերեն երգերը գրած են վրացական տառերով, թուրքերեն երգերը՝ հայկական տառերով:
Հայ գրչի մշակների միության նախագահ՝ Հովհաննես Թումանյան
19 հոկտեմբեր 1921 թ. Թիֆլիս»:
Իսկ որպեսզի իմանանք, թե ինչպես է երգարանը հասել հենց մեծ գրողին, հարկ է մի փոքր ետ գնալ, հայացք նետել երկու հարյուրամյակների մշուշի միջով՝ տեսնելու համար, թե ինչպես է մի համեստ երգարան հաղթահարել ժամանակների փորձությունը, որպեսզի ձեռք բերեր իր երկրորդ կյանքը եւ հայտնվեր նրանց ձեռքերում, ում ժառանգված էր ի սկզբանե:
Ապագա ցուցանմուշի ճակատագիրը վճռվել էր դեռեւս Սայաթ-Նովայի կենդանության օրոք՝ նրան արքունիքից վտարելուց հետո: Այդ ժամանակ նա իր ձեռագիրը հանձնել էր արքունական դիվանդպիր Հովհան Պենտելենցուն: Իսկ երգչի մահից հետո դավթարը հայտնվել էր նրա ժառանգների մոտ: Դրա պարունակությունը դեռ շատ հետազոտողների, գրականագետների հետաքրքրությունը պետք է շարժեր, դառնար բացահայտումների աղբյուր եւ ուսումնասիրման նյութ: Ու պատահական չէր, որ արդեն 1848-ին այն հայագետ Գեւորգ Ախվերդյանի ձեռքում էր, ով, վերծանելով հայերեն խաղերը, սկզբնավորեց սայաթնովագիտությունը:
Դավթարն այդկերպ դարձել է գալիք սերունդներին լուսավորողը, Սայաթ-Նովայի մասին պատմողը, նրան ճանաչեցնողը:
Մի քանի տարի անց, երգարանին կրկին վիճակված էր ձեքից-ձեռք անցնել: Ասում էին, որ այն նախ Սայաթ-Նովայի թոռան՝ Մովսես ավագ քահանա Սայաթյանի մոտ էր, հետո նրա որդու՝ Բագրատի, ով էլ 1913-ին նկարիչ Գեւորգ Բաշինջաղյանի միջոցով թանկագին մասունքը նվիրել է Հայ գրողների կովկասյան ընկերությանը: Մեկ այլ պատմության

համաձայն, Հովհաննես Թումանյանին երգարանը հանձնել է Սայաթ-Նովայի ժառանգներից ուսուցչուհի Վարյան (Վառվառեն): Տեղեկություններ կան այն մասին, որ երբ մամուլում հարց է բարձրացվում երգչի գերեզմանին հուշարձան կանգնեցնելու եւ նրա երկերը վերահրատարակելու մասին, ուսուցչուհին որոշում է ձեռագիրը վստահել Թումանյանին: Վերջինս յոթ տարի խնամքով պահում է դավթարը, անգամ համարակալում է էջերը, իսկ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատվելուց հետո ուղարկում առաջին լուսժողկոմ Աշոտ Հովհաննիսյանին, լուսժողկոմն էլ ձեռագիրը հանձնում է Հայաստանի կուլտուր-պատմական թանգարանին, որի անմիջական ժառանգորդն է Եղիշե Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարանը:
Ահա այսպիսի ճանապարհներ կտրելով էլ պատմական դարձած դավթարը հասել է Թումանյանին: Սակայն, ցավոք, ժամանակն ու հանգամանքներն իրենց կնիքը, այնուամենայնիվ, թողել էին Սայաթ-Նովայի ձեռագրերի վրա: Երբ դավթարը հանձնեցին Թումանյանին, պահպանված էին դրա 140 էջերը: Յոթ հայերեն երգեր ընդգրկող չորս թերթեր դավթարից անհետացել էին: Ախվերդյանը վստահեցնում է, որ իր մոտ եղած ժամանակ երգարանի թերթերն արդեն «պատռված, գջլտած, մաշած են եղել»: Եվ այժմ, եթե այցելուներին բախտ վիճակվի բացել ինքնագիր երգարանը, նրանք կարող են հնամաշ էջերի վրա տեսնել 47 հայերեն եւ 119 թուրքերեն խաղերը: Ահա այսպես, երկար ու ձիգ տարիներ ձեռքից-ձեռք անցնելով՝ Սայաթ-Նովայի երգարանն ի վերջո դարձավ ոչ միայն նորաստեղծ թանգարանի հիմնաքար ցուցանմուշը, այլեւ՝ հայ ժողովրդի մշակութային թանկագին ժառանգությունը: Դավթարի ամեն մի թերթ տալիս է Սայաթ-Նովայի խաղերի «ունկնդիրը» դառնալու բացառիկ հնարավորություն, դարձնում նրան աշուղ-բանաստեղծի ապրած պահերի վկան...
Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի հրատարակչությունը լույս է ընծայել նաեւ «Դավթար»-ի նմանահանությունը (սեւ-սպիտակ):

□□□□ □□□□□□□□□□□